

Razvojni programi za pogranična područja Hrvatske

Vesna Mikić

Ključne riječi

razvojni programi,
inicijativa „Interreg“,
Hrvatska,
regionalni razvitak,
Gorski kotar,
Podravina

Key words

development programmes,
Interreg initiative,
Croatia,
regional development,
Gorski kotar,
Podravina

Mots clés

programmes de
développement,
initiative Interreg,
Croatie,
développement régional,
Gorski kotar,
Podravina

Ключевые слова

программы развития,
инициатива
«Интеррег»,
Хорватия,
региональное развитие,
Горский котар,
Подравина

Schlüsselworte

Entwicklungsprogramme,
Initiative "Interreg",
Kroatien,
regionale Entwicklung,
Gorski kotar,
Podravina

V. Mikić

Pregledni rad

Razvojni programi za pogranična područja Hrvatske

U radu se polazi od toga da će se uključivanjem Hrvatske u Europsku Uniju intenzivirati značenje regionalnog razvitka. Istaknuta je potreba regionalnog povezivanja na aktivnostima u gospodarskom, socijalnom i kulturnom razvitku, posebno graničnih područja. Opisani su projekti preko granične suradnje u regijama Gorskog kotara i Podravine koji se temelje na europskoj inicijativi „Interreg“. Prikazuju se projekti strukturnih zahvata kojima se otvaraju povoljne razvojne mogućnosti.

V. Mikić

Subject review

Development programs for Croatia's border areas

The paper starts with statement that the importance of regional development will be increased after Croatia's accession to the European Union. The need to establish interregional links in activities focusing on economic, social and cultural development, especially in border areas, is emphasized. Cross-border cooperation projects in the regions of Gorski kotar and Podravina, based on the EU Interreg programme, are described. Structural fund projects that open favourable development possibilities are also presented.

V. Mikić

Ouvrage de synthèse

Programmes de développement des zones frontières de Croatie

L'ouvrage commence par la déclaration que l'importance du développement régional sera augmentée après l'accession de Croatie à l'Union Européenne. La nécessité d'établir les liens interrégionaux dans les activités visant au développement économique, social et culturel, surtout dans les zones frontières, est soulignée. Les projets de coopération transfrontalière dans les régions de Gorski kotar et Podravina, basés sur le programme Interreg de l'UE, sont décrits. Les projets dans le cadre du fond structurel, ouvrant les possibilités de développement favorables, sont également présentés.

В. Микич

Обзорная работа

Программы развития приграничных областей Хорватии

В работе предполагается, что при вхождении Хорватии в Европейский союз возрастает значение регионального развития. Подчеркивается необходимость установления региональных связей в сфере развития хозяйственной, социальной и культурной деятельности, в особенности, в приграничных областях. Описываются проекты приграничного сотрудничества в регионах Горский котар и Подравина, базирующиеся на инициативе Европейского союза «Интеррег». Показаны проекты структурных работ, открывающие благоприятные возможности для развития.

V. Mikić

Übersichtsarbeit

Entwicklungsprogramme für die Grenzgebiete Kroatiens

Im Artikel geht man von der Tatsache aus dass sich wegen der Eingliederung Kroatiens in die EU die Bedeutung der regionalen Entwicklung intensivieren wird. Hervorgehoben ist die Notwendigkeit des regionalen Verbindens in den Tätigkeiten der wirtschaftlichen, sozialen und kulturellen Entwicklung, besonders in Grenzgebieten. Beschrieben sind Projekte der grenzüberschreitenden Zusammenarbeit in den Regionen Gorski kotar und Podravina die auf der europäischen Initiative "Interreg" beruhen. Dargestellt sind Projekte von Struktureingriffen welche günstige Entwicklungsmöglichkeiten eröffnen.

Autor: Prof. dr. sc. Vesna Mikić, dipl. ing. arh., Sveučilište u Zagrebu Arhitektonski fakultet, Zagreb, Kačićeva 26

1 Uvod

Hrvatske pogranične regije Gorskog kotara i Podravine imaju veliku priliku za razvoj zahvaljujući postupcima kandidiranja za nepovratna financijska sredstva iz prepristupnih fondova Europske unije namijenjenih za prekograničnu suradnju. U tim okolnostima proces prekogranične suradnje omogućio je niz poticajnih projekata u hrvatskom gospodarstvu. Procesi se temelje na europskoj inicijativi regionalnog razvoja kojoj je cilj smanjenje gospodarskih i socijalnih razlika europskih regija nastalih nakon stvaranja jedinstvenog tržišta. Takvo tržište dovelo je do jačanja društveno-političkih i ekonomskih središta i slabljenja periferije, te uvjetovalo promjenu fokusa Europske unije na kreiranje regionalne politike radi harmonizacije njezina prostora. U tom smislu EU stvara strukturne fondove kao sredstvo provođenja svoje politike.

Ubrzo nakon proširenja EU pokazuje se nespornost njezinih novih članica za iskorištavanje strukturnih fondova kao i potreba osnivanja pripremnih programa za prilagodbu njezinim institucijama. S tim je ciljem 1990. godine osnovan „Interreg“ kao najveća europska inicijativa međuregionalne suradnje. Formirane su programske inicijative suradnje koje promiču:

- a) prekograničnu suradnju (Jadranska prekogranična suradnja i Program za susjedstvo Slovenija-Mađarska-Hrvatska);
- b) transnacionalnu suradnju SEES (South-Eastern European Space) i
- c) program Mediteran (Med) međuregionalne suradnje čiji je interes prostor jugoistočne Europe.

Za provođenje te inicijative osnovana su tri prepristupna EU fonda: Phare, Ispa i Sapard, te *Ipa*, (Instrument for Pre-Accession Assistance) za novo programsko razdoblje od 2007. do 2013. [11]. Sa statusom kandidata za članstvo u EU, Hrvatska je stekla pravo kandidiranja za te prepristupne fondove.

Evidentna je slabija iskoristivost spomenutih projekata od strane regionalnih uprava, za razliku od iskorištenosti fondova od strane središnjih državnih tijela i uprave iz prepristupnog fonda PHARE 2000. – 2006. [1].

Ovaj članak obrađuje područje prekogranične suradnje koja se temelji na europskoj inicijativi "Interreg", linije III A¹ u regijama Gorskog kotara i Podravine. Suradnja se formira radi jačanja susjedstva putem harmoniziranja ekonomskoga, socijalnoga, kulturnoga razvoja, kao i jačanja suradnje pri zaštiti okoliša. U tekstu se nadalje ob-

¹ Inicijativa "Interreg" ima tri linije, pri čemu se linija «A» odnosi samo na prekograničnu suradnju, a od 2007. ograničena je samo na regije sa zajedničkom granicom.

rađuju projekti kojima se otvaraju nove mogućnosti razvoja u turizmu, zaštiti okoliša, infrastrukturi i gospodarstvu. Hrvatska sudjeluje u dva programa međuregionalne suradnje prema europskim granicama: u programu «Jadranska prekogranična suradnja» [12] i «Program za susjedstvo Slovenija-Mađarska-Hrvatska» [13]. Ove europske inicijative promišljaju nove potencijale gospodarskog i ruralnog razvoja Hrvatske uz europske granice sa Slovenijom, Mađarskom i Italijom kroz alternativne koncepcije regionalnog razvoja temeljenog na lokalnoj inicijativi «odozdo», ujedinjujući ekonomsku, socijalnu i kulturološku komponentu regija koje zaostaju u razvoju [6]. Pogoršanje kvalitete života u regiji traži hitnu izgradnju unutarnjih kapaciteta da bi se mobiliziralo lokalno stanovništvo i stvorile prilike za lokalni razvoj [4].

U prvom je dijelu članka dan izbor iz aktivnih projekata "Interreg" inicijative «Program za susjedstvo Slovenija-Mađarska-Hrvatska» i «Jadranska prekogranična suradnja» uz europske granice s hrvatskim regijama Gorskog kotara i Podravine. U drugom su dijelu navedena iskustva autorice stečene u istim regijama interdisciplinarnim radom na terenu u pedagoškim programima Arhitektonskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu.

Načela socijalnog i gospodarskog povezivanja regionalne politike Europske unije ugrađena su u nacrt strateških planova razvoja Hrvatske. Njihova je primjena od vitalnog značenja za Hrvatsku jer se inicijative odnose na najnerazvijenije regije i strukture društva.

Npr. dokument «Nacrt Strategije ruralnog razvoja» usmjeren je na tri cilja: povećanje konkurentnosti poljoprivrede i šumarstva, poboljšanje stanja okoliša i krajolika te poboljšanje kvalitete života uz podupiranje ruralnog gospodarstva. Uporišna je ideja nacrta europski model lokalnog razvoja LEADER [9].

Europska unija polaže važnost na ruralni razvoj i stavlja ga među prioritete političko-gospodarskog prosperiteta. Zahtjeve koje postavlja EU unutar procesa pridruživanja Hrvatske prilika su za razvoj zapuštenih hrvatskih regija.

2 Razvojni programi «Interreg» u regijama Gorskog kotara i Podravine

U članku se izlažu sažeci triju programa unutar dviju «Interreg» inicijativa Europske unije. Prvu inicijativu čini «Program za susjedstvo Slovenija-Mađarska-Hrvatska», u kojem je prihvaćeno 65 projekata, a drugu «Jadranska prekogranična suradnja» s ukupno 92 prihvaćena projekta.

Uz sjeverozapadnu hrvatsku granicu s Unijom u okviru „Interreg“ inicijative donesen je trostrani pravni okvir za Sloveniju, Mađarsku i Hrvatsku, i to za financijsko razdoblje 2007. - 2013., kao osnova njihove prekogra-

nične suradnje. Pravni okvir poštuje postojeću administrativno-regionalnu podjelu zemalja sudionica na županije ili regije. Regija Gorski kotar (155 graničnih km) ima izuzetnu zemljopisnu prednost unutar Primorsko-goranske županije jer se koristi programima iz obje „Interreg“ inicijative. Od 2006. godine Slovenija i Hrvatska rade na zajedničkim uvjetima za buduće operative programe i donose tri važna dokumenta: temeljna načela, osnovne prioritete i zajedničku *swot* analizu². Dokumenti sadrže zajedničke i posebne razvojne planove obiju zemalja.

U nastavku članka izložena su tri projekta prihvaćena na natječajima, od čega dva goranska i jedan podravski. Goranski programi su «Svijet Kupe» i «Amamo», pri čemu se «Svijet Kupe» oslanja na suradnju Slovenija-Hrvatska, dok se «Amamo» oslanja na hrvatsko-talijansku suradnju. Treći projekt iz Podravine «Dravska biciklistička staza» od Legerada do Pitomače unutar je "Interreg" programa Hrvatske i Mađarske.

2.1 Gorski kotar - suradnja slovenskih i hrvatskih regija

Od 65 prihvaćenih projekata «Interreg» inicijative prihvaćena su 3 programa uz goransku granicu: «Svijet Kupe», «Zelena ljepotica» i projekt »Keep waters clean». U projektu «Svijet Kupe» cilj je oblikovanje novoga turističkog proizvoda koji nudi «oporavak za tijelo, duh i dušu», pri čemu prirodne i kulturne kvalitete tvore osnovu gospodarskog i socijalnog prosperiteta. Istovremeno, očuvanje prirodnih resursa i biosfere temelj su krajobraznog identiteta regije [7]. Uz kulturnopovijesna odredišta, projekt markira «energijsko-geomantičke» točke s obje strane Kupe. Geomantičke točke konzumiraju se kroz aktivni boravak u prirodi povezan s lječilištima i zdravstvenim parkovima. U projekt «Svijet Kupe» uključeni su elementi ekoturizma s osloncem na ekoproizvodnju poticanu na seoskim gospodarstvima.

U projektu se uočava slabija opremljenost hrvatske strane Kupe u odnosu na standarde seoskog turizma, smještaja i prateću ekoproizvodnju, kao i nedovoljna signalizacija i markiranje staza koje bi poboljšale orijentaciju u prostoru.

Projekti «Zelena ljepotica» i „Keep waters clean» razrađuju infrastrukturu za okolinsku održivost rijeke.

² Napomena uredništva: SWOT analiza (engl. SWOT analysis), stratejski instrument pomoću kojeg se dinamički sučeljavaju snage/slabosti poduzeća ili pothvata s prilikama/opsanostima okruženja radi identificiranja šansi/rizika za njegovu opstojnost. SWOT analiza (akronim od strengths – snage, weaknesses – slabosti, opportunities – prilike i threats – opasnosti) dijagnostički je i prognostički instrument koji omogućuje i olakšava planiranje.

2.1.1 Suradnja hrvatskih i talijanskih regija

Nakon donošenja "Interreg" inicijative Europske unije «Jadranska prekogranična suradnja», ekspertne grupe Italije i Hrvatske izradile su 2005. zajednički dokument «Prijedlog plana lokalnog razvoja» za mikroregiju Gorski kotar.

"Interreg" inicijativom «Jadranska prekogranična suradnja», regija Gorski kotar projektom «Amamo» Primorsko-goranske županije komplementarno je uključena u projekt «Preko mora i gora». „Amamo“ vrednuje tipične planinske proizvode svoje regije kao inovativne i kvalitetne turističke proizvode (primjerice bobičasto voće i goranski liker obogaćeni ljekovitim biljem). Projekt također vrednuje i integrira prirodu i kulturu teritorija kao doprinos široj turističkoj ponudi.

Područje turizma u projektu «Preko mora i gora» traži nužno proširenje u kojem se profilira usmjerenje na zdravstveni turizam, a u povoljnim klimatskim uvjetima (fenomeni prožimanja planinske i morske klime). Gospodarstvo koje se tijekom povijesti razvijalo na prirodnim resursima kraja temelj je i budućeg razvoja u kojem se pretpostavlja razvitak šumarstva, drvne industrije, stočarstva, prometa i turizma

2.2 Podravina - suradnja mađarskih i hrvatskih regija

Podravina u regionalnoj prekograničnoj suradnji sudjeluje preko bilateralnog ugovora Hrvatske i Mađarske, unutar trilateralne «Programa za susjedstvo Slovenija-Mađarska Hrvatska». U podravskoj regiji program obuhvaća po 4 županije s hrvatske i 4 županije s mađarske strane. Koprivničko-križevačka županija realizirala je devet "Interreg" projekata koje prijavljuju različiti pravni subjekti.

Županijski „Interreg“ projekti «Dravski park» i «Three Rivers Tourist Bicycle Lane», te projekt grada Koprivnice «Panonska paleta», u funkciji su tematskih i turistički komplementarnih programa čiji je cilj kulturni i turistički razvoj regije. Istovremeno, primjenom programa jača kulturna i obrazovna suradnja između gradova prijatelja. Ostali županijski i gradski projekti odnose se na programe novih tehnologija radi zaštite od prirodnih nepogoda duž hrvatsko-mađarske granice. Također, pripremaju se projekti za kanalizaciju riječnog sustava te projekti za kvalitetniju proizvodnju u ratarstvu i stočarstvu.

2.2.1 Projekt «Dravske biciklističke staze»

Europska unija inicirala je projekt «Međunarodne biciklističke staze» uz rijeku Dravu u Austriji, Italiji i Sloveniji. Inicijativa je ubrzo realizirana, ali samo do hrvatske granice. Hrvatska i Mađarska zalažu se za cjelovitost

ideje projekta «Međunarodne biciklističke staze» uz Dravu - od izvora do njezinog ušća. Na poticaj županije i pojedinaca, 2001. godine lokalno je iniciran i ubrzo ostvaren projekt «Dravska biciklistička staza» od Legrada do Pitomače kao dijela nacionalne trase, a koja je ujedno dio «Međunarodne biciklističke staze» uz rijeku Dravu [5]. Hrvatska je umrežila postojeće trase prema Sloveniji i Mađarskoj. Na primjer Mađarska, koja je bila zainteresirana za suradnju u cjelini svoje južne regije, preuzima projekt «Dravske biciklističke staze» od Legrada do Pitomače kao osnovu za izradu „Interreg“ zrcalnog projekta «Three Rivers Tourist Bicycle Lane». Cilj projekta bio je razvoj turističkih atrakcija duž rijeke Drave uz afirmaciju elemenata prirodne i kulturne baštine putem umreženja prostora biciklističkim stazama.

3 Projekti u regijama Gorskog kotara i Podravine iz pedagoških programa AF-a

Jedan od ciljeva EU "Interreg" inicijative jest regionalni razvoj kojim se jačaju socijalna i ekonomska kohezija graničnih područja uz njihov uravnoteženi razvoj.

Programi na terenu, i u Gorskom kotaru i u Podravini, artikuliraju lokalne inicijative za ruralni razvoj hrvatskih graničnih regija. Programi se provode katalogiziranjem prostornih karakteristika, nakon čega slijede razrade arhitektonskih programa određenih lokaliteta. Projekti proizašli iz programa ponajprije nastoje intenzivirati doživljavanje nekog mjesta. Katalogiziranje prostornih karakteristika metodološki se oslanja na teorijski rad Katalonskog Instituta Iaac [10].

Programi su se odvijali u tri pripremljene faze kroz višeslojni proces očuvanja regionalne kulture u suvremenim okolnostima. Regionalna je kultura mišljena u vitalitetu Ricoeurove misli 60-ih godina po kome autentičnost kulture u budućnosti ovisi o našim sposobnostima stvaranja vitalnih oblika regionalne kulture i njezine kasnije arhitektonske kritičke interpretacije kulturnog identiteta Kennetha Framptona [3].

- U prvoj fazi radilo se na prepoznavanju prirodnog i kulturnog prostora s naglaskom na njegovoj autentičnosti, na organizaciji, komunikacijama i urbanim i ruralnim mreža. Ovdje navedene analize i postupci pod teorijskim su utjecajem Mislava Ježića, Denisa de Rougemonta i Ivana Rogića. Ivan Rogić ističe de Rougemontovu ideju za «zahtjevom prepoznavanja regija» radi «obnove zavičajnosti» [8].
- U drugoj fazi analizirani su slojevi kulturnog i prirodnog krajolika, uključujući antropološke i arheološke nalaze, kao i umjetnička topografija, geologija i geografija prostora.
- U trećoj fazi radilo se na iščitavanju autentičnosti teritorija uz uvjete očuvanja krajobraza. Stručna va-

lorizacija tema obavljala se na nekoliko razina [10]. Nakon multidisciplinarnoga terenskog istraživanja svi se postojeći i novi elementi uključuju u prostor kao nove vrijednosti te se kao takvi ugrađuju u razvojne projekte.

3.1 Podravina

Na početku studijskog rada na terenu nastavni je program fokusiran na razvoj turističkih atrakcija uz rijeku Dravu, putem oblikovanja biciklističkih staza od Legrada do Pitomače. Staze su realizirane inicijativom lokalne zajednice da bi se bolje afirmirala prirodna i kulturna baština putem umreženja dravskog prostora. Postojeća je staza afirmirala dravski prostor linearno. Uvidom u situaciju pretpostavilo se umreženje dravskog prostora po dubini, a koje bi uključilo i Bilogoru [5]. Odabrana su četiri pozadinska mjesta u širem prostoru koja raspolažu nedovoljno iskorištenim, a zanimljivim turističkim potencijalom i resursima. To su izvori termalne vode, zaštićeni krajolici, vinogradi, povijesna mjesta i dr. Odabrane su četiri referentne točke s turističko-gospodarskim potencijalom novih odredišta koje podržavaju dravski prostor: Legrad, Torčec, Koprivnica/Hlebina i Ferdinandovac [2].

Razvojni projekti vezani za pojedina naselja imaju za cilj osmisliti transverzalne poveznice s postojećom biciklističkom dravskom trasom, tj. povezati prostor po dubini s posebnim isticanjem čvorišta graničnih prijelaza.

Za cjelinu Podravine predložen je projekt «Turizam niske gustoće»³ («low density tourism») postavljen kao transverzala kontinentalne Europe na putu prema Jadranu. Prostor Podravine nalazi se na pravcu Zagreb – jezero Balaton – Budimpešta.

Projektom se stvara doprinos novom identitetu Podravine. Projekt se temelji na sljedećim elementima prostora: 1. PRIRODA, što podrazumijeva vrednovanje pejzažnih osobitosti - posebice prostora meandriranja rijeke Drave; 2. INFRASTRUKTURA, što podrazumijeva vrednovanje antropogenih osobitosti - od kulturnopovijesnih, poput ostataka koprivničkog bastiona i sela Torčec do doslovno infrastrukturnih, tj. prometa; 3. NOVA META-MREŽA (MARKETING), koja podrazumijeva stvaranje nove potke značenja u prostoru oko rijeke Drave u rasponu od programiranja društvenih događaja, izvođenja *land art* instalacija do smještanja arhitektonskih objekata čija je namjena ograničena samo njezinom zadanim neinvazivnošću prema okolišu. U tipološkom smislu to može biti arhitektura smještajnih kapaciteta male

³ «Turizam niske gustoće» («low density tourism») projekt je studenata Tina Obermana i Darovana Tušeka u IX. semestru akademske godine 2005/06. unutar pedagoških programa Arhitektonskog fakulteta.

gustoće do muzejskih odredišta raznih profila. Nova mreža značenja potrebna je kako bi postojeću iznimnu kvalitetu prostora (PRIRODA+INFRASTRUKTURA) učinila prepoznatljivom, a time i održivom.

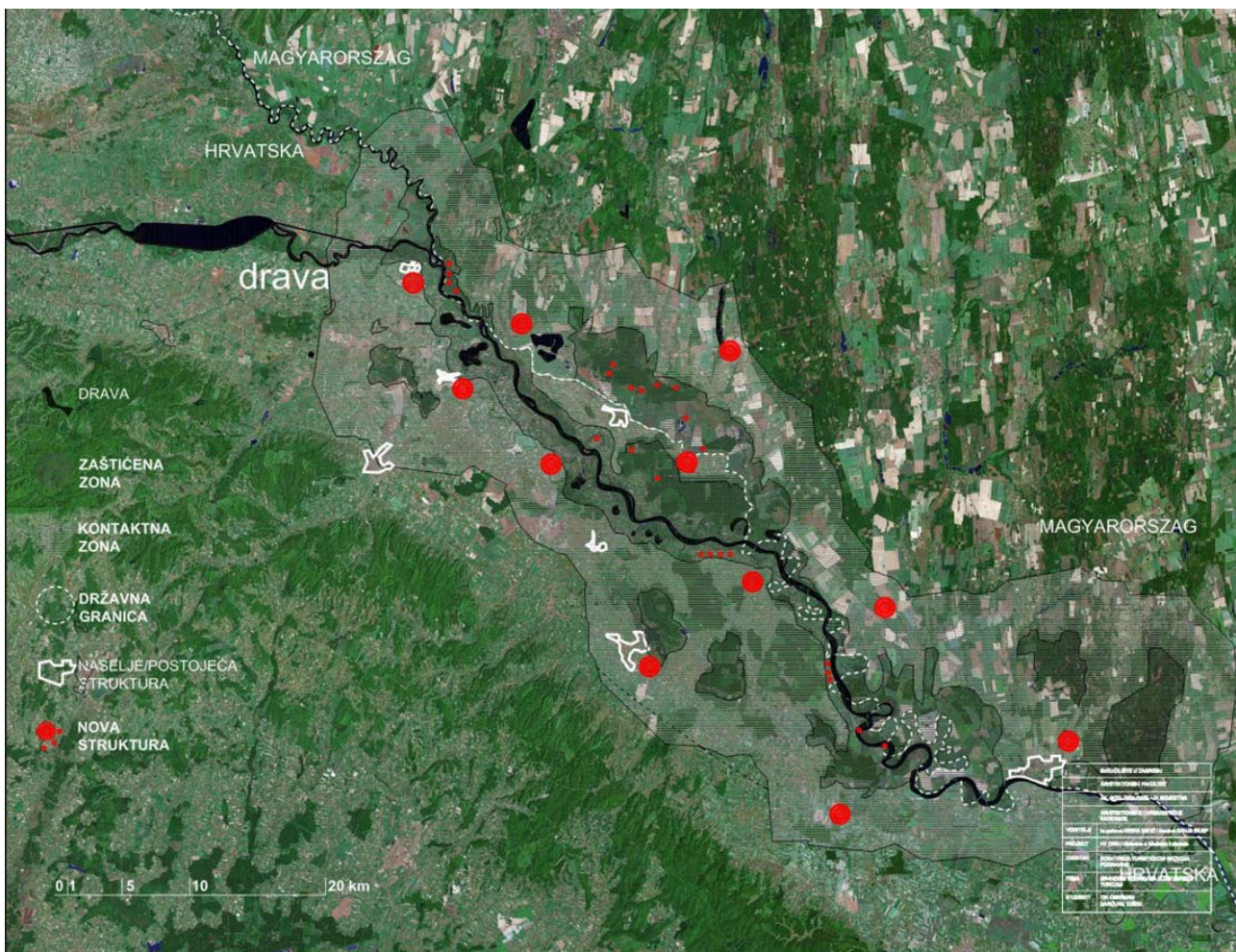
Nakon dokumentiranja elemenata određenog teritorija elementi se međusobno superponiraju i sinergijom vrijednosti rješavaju se prostorni ili arhitektonski programi. Osuvremenjuju se pojedine prostorne cjeline uz visoku svijest o zaštiti resursa i održivost razvoja. U procesu rješavanja arhitektonsko-prostornih programa radi se na njihovu redefiniranju i preoblikovanju. Uz uvide u postojeću plansku dokumentaciju, kao i strateške dokumente o regionalnom i ruralnom razvoju hrvatskog teritorija, u prostor se uključuju novi elementi oblikovanja. Tom metodom rađena je turistička valorizacija podravskog prostora Drave.

Prikazan je mogući smještaj novih sadržaja prema konkretnim prostornim okolnostima. Na većini točaka na karti obilježeni su lokaliteti koji se nalaze izvan najužeg područja najvrednijeg krajolika (slika 1.).

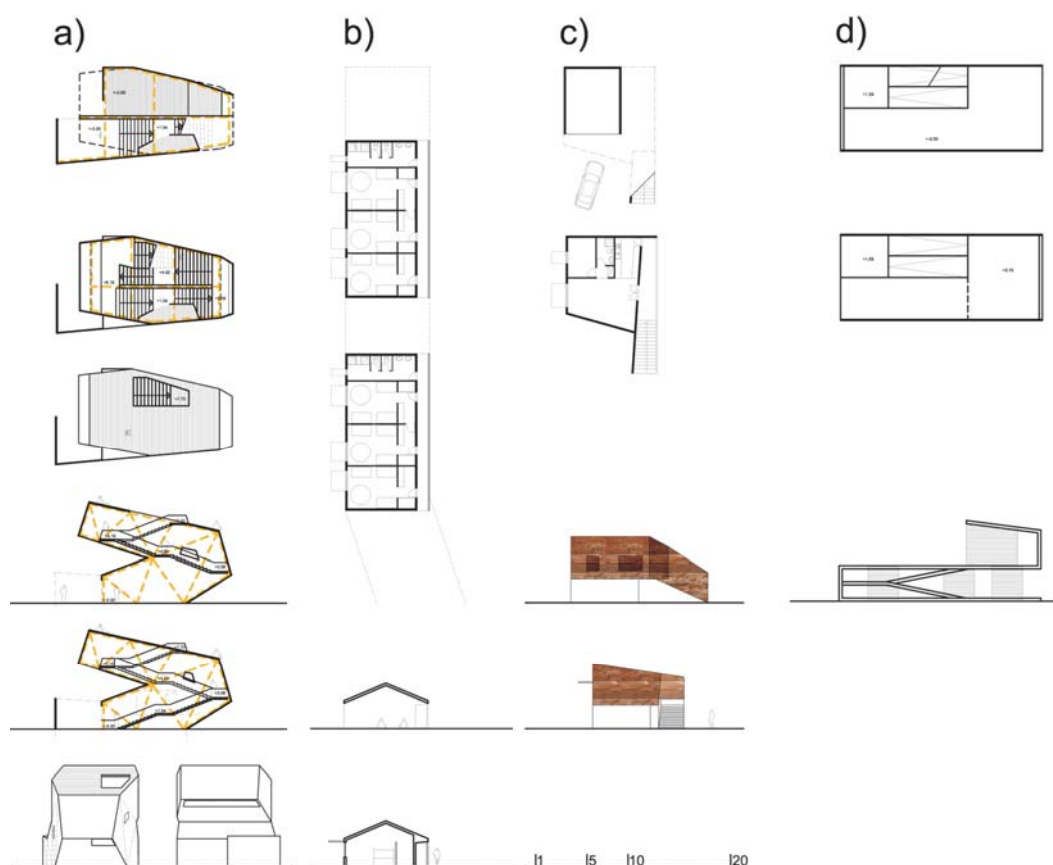
Postavljena su 4 tipa arhitektonskih intervencija:

- kapela/promatračnica - kapela u prirodi, mjesto zadržavanja i atrakcije;
- grupni smještaj - modularni element za smještaj do 18 osoba, organiziran u arhitektonsko-prostorne cjeline koje stvaraju novi kontekst, odlikuju ga natkriveni prostori za boravak na otvorenom, zajednički servisni prostori, ujedno otvara mogućnost organiziranja edukacijskih radionica u prirodi;
- apartman za odmor – formiran kao samostalna arhitektonska jedinica unutar užeg područja rijeke ili tvori turističko naselje smješteno u širem području. Podrazumijeva se model iznajmljivanja na određeno vrijeme, uz smještaj do 6 osoba. Apartman sadrži garažu za 2 automobila i spremište bicikala;
- odmorište uz Dravu - platforma za pristajanje kanua, kupanje, sunčanje, oblikovana tako da pruža hladovinu i minimalni zaklon od atmosferilija (slika 2.).

Ideja turizma male gustoće jednim je dijelom bila potaknuta i iskustvom s mađarske strane, gdje postoje organi-

Slika 1. Valorizacija podravskog prostora rijeke Drave uz prikaz mogućeg smještaja novih sadržaja

Slika 2. Četiri tipa arhitektonske intervencije: a) kapela/osmatračnica, b) grupni smještaj, c) apartman za odmor, d) odmorište uz Dravu

zirane ekskluzivne izletničke "ture" koje su pažljivo terminski planirane da se grupe izletnika ni jednom tijekom izleta ne bi susrele.

Prikazani arhitektonski objekt - splav, namijenjen je lociranju odmorišta uz Dravu kao mjesto pristajanja čamaca ili točke za aktivni odmor i rekreaciju na vodi. Splav je zamišljena kao konzolna konstrukcija koja se učvršćuje na uporišnu konstrukciju na obali te pritom respektira dinamiku vodenog riječnog toka (slika 3.)

apartmani za odmor iz tradicijske gradnje podravskog kraja, grupni smještaj koji povezuje modularne boravišne jedinice kroz oblikovanu strukturu tradicionalnih elemenata i različiti elementi odmorišta uz rijeku Dravu kao privremene meandrirane strukture koje suptilno ukviruju krajobraz.

Navedeni projekti i programi inicijalne su teme budućih prekograničnih razvojnih projekata u sklopu inicijative

Slika 3. Fotomontaža arhitektonske intervencije na rijeci Dravi

U arhitektonsko-urbanističkom smislu to su hibridne turističke jedinice pozicionirane prema potrebi uz manja naselja, a unutar zaštićene zone Drave. U projektu «Turizam niske gustoće» predložena su tri tipa intervencije:

"Interreg". Projekti predstavljaju strukturne zahvate u prostoru koji otvaraju nove mogućnosti razvoja u turizmu, zaštiti okoliša, gospodarstvu i infrastrukturnim zahvatima.

3.2 Gorski kotar

U regiji su razmatrani aspekti prometne infrastrukture, urbane i ruralne mreže naselja te segmenti gospodarstva kroz četiri razvojna područja: poljoprivredu, prerađivačku industriju, drvenu industriju i (kulturni) turizam. Programski uvid rađen je na temelju planova gospodarskog razvoja: «Županijski plan», «Prijedlog plana lokalnog razvoja mikroregije Gorski kotar» iz 2004.- 2005. godine i općinskih planova, a na koje se oslanjaju terenske studije rađene 2006. i 2008. unutar pedagoškog programa Arhitektonskog fakulteta. Za četiri navedena područja proučeno je 12 razvojnih programa 2006. i 11 programa 2008. godine.

Projekt Eko-Kupa uključuje uži prostor uz kanjon rijeke Kupe koji obuhvaća četiri naselja: Gornja Lamana Draga, Donja Lamana Draga, Goršeti i Kavrani⁴ (slika 4.).

Slika 4. Kanjon Kupe, 4 sela (Gornja i Donja Lamana Draga, Goršeti, Kavrani)

Projekt istražuje mogućnosti revitalizacije područja četiri sela na gornjem toku rijeke Kupe, Općine Brod Moravice, postavljanjem adekvatnih programa (sadržaja) za razvoj tog područja, kao i smjernicama za projektiranje pojedinih arhitektonskih tipova za postavljene sadržaje. Program je sastavljen prema parametrima dobivenim analizama pojedinih specifičnosti prostora, uključujući njihov povijesni i zemljopisni aspekt, te vrijedećih planskih regulativa i smjernica.

Ti su prostori izolirani od matice zemlje bez cestovnih veza s općinskim centrom i praktički bez stanovnika. Četiri naselja uz Kupu, lokalno zanemarena u razvoju, s vremenom su se orijentirala na prirodno lakše pristupačnu slovensku stranu (radna mjesta, infrastruktura, opskrba, telefonski i TV signal). Godine 2008. konačno se

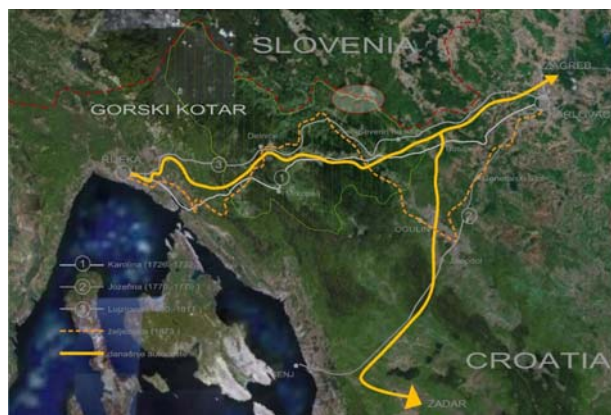
⁴ Projekt Eko-Kupa, oživljavanje područja gornjeg toka Kupe kroz razvoj regionalnog „branda“, rad je studenata IX. semestra Ane Stamać i Luke Trkanjca akademske godine 2006/07. unutar pedagoških programa Arhitektonskog fakulteta.

gradi cesta uz Kupu u duljini 12 km koja povezuje Štefance s Goršetima.

Prostorna analiza šire kupske zone pokazuje postojanje tzv. «zrcalnih naselja». Izvedeni zaključak upućuje na to da su, povijesno gledano, sela hrvatske i slovenske strane nekoć živjela u suživotu, u velikoj mjeri upućena jedna na druge. Selo Goršeti promatrano je kao prirodni centar područja, ima najpravilniju strukturu izgrađenih građevina koji su najvećim dijelom stambeni. Postoji mala barokna Crkva sv. Lucije s grobljem, a u drugoj polovici 20.st. izgrađena je i osnovna škola koja je trenutno zamrla u svojoj funkciji.

Budući da je prema prostorno-planskoj dokumentaciji (PPUO Brod Moravice) cijelo područje kanjona rijeke Kupe klasificirano kao park prirode, sve intervencije koje se u njemu izvode moraju čuvati identitet prostora. Omogućuje se izgradnja novih građevina u svrhu razvoja seoskog turizma, što se poklapa s idejama o revitalizaciji tog područja. Navedeni prostorni plan ipak ne predviđa dovoljnu prometnu i infrastrukturnu opremljenost. Uočljiv je i nedostatak građevinskog područja, pa su time prikraćeni programi razvoja na tome prostoru. Planovima Arhitektonskog fakulteta navedene stavke prostornog plana su redefinirane i proširene te se smatraju opravdanim u svrhu uređenja ovog područja.

Regija Gorski kotar izuzetno je prometno dostupna i kroz povijest (ceste Karolina, Josephina i Luisiana, željeznica), a i danas: smještena je na srednjem dijelu autoceste Zagreb-Rijeka, između glavnoga grada Hrvatske i Jadranskog mora (slika 5.).

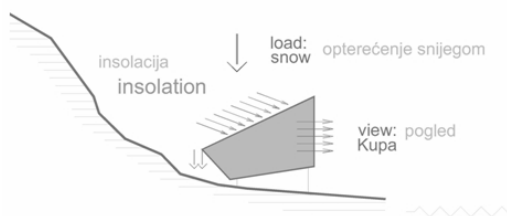
Slika 5. Povijesne i suvremene trase prometnica

Potencijali sela uz Kupu mogu se locirati i uz razvoj poljoprivrede s ekoproizvodnjom usmjerenom na stvaranje regionalnog "branda". Pretprijetnim "Interreg" inicijativama moguće je poduprijeti taj dio regionalnog razvoja.

Studijom Arhitektonskog fakulteta predlaže se u prvoj fazi sanacija postojećeg arhitektonsko-građevinskog fonda bez intervencija građenja novih sadržaja. Rijeka

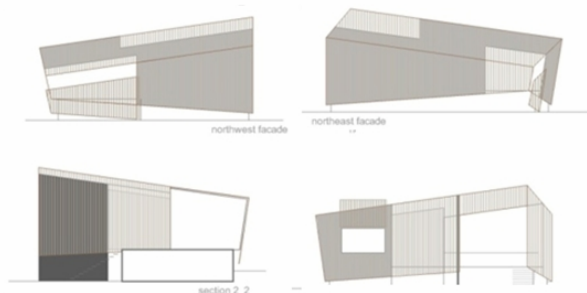
Kupa kao poveznica četiriju sela koristi se za sportske aktivnosti, uključuju se postojeće planinske staze vrhom kanjona s odmorištima i odredištima koja gravitiraju tim selima. Unutar cjelovitog zahvata moguće je pretpostaviti oživljavanje ekološki orijentirane poljoprivrede u Goršetima i obnovu starih napuštenih vinograda na padini prema Brod Moravicama. U toj se fazi (podaci prema PPUOM) uključuju „poboljšanja“ u infrastrukturi i djelomična pokrivenost električnom mrežom u potezu Štefanci, Kavrani, Goršeti, Donja Lamana Draga, Gornji Šehovec. Predviđa se obnova dijela vodoopskrbe i kanalizacije. Zahvat tehnički uključuje novu infrastrukturu za navodnjavanje poljoprivrednih površina putem skupljača kiše i pojedinačne, ekološki kontrolirane ispuste kanalizacije u rijeku Kupu.

1. JEDNOSTREŠAN OSTAKLJEN KROV S PADOM PREMA JUGU OSIGURAVA MAKSIMUM INSOLACIJE
2. MINIMALAN BROJ OTVORA I MAKSIMUM VIZURA PREMA SJEVERU

GRAĐEVINE ZA STANOVANJE

1. JUŽNE ULAZNE TERASE SE SKOŠENJEM JUŽNOG ZIDA PREMA VAN ŠTITE OD ZATRPAVANJA SNIJEGOM
2. STAMBENI DIJELOVI KUĆE NA VIŠOJ RAZINI U ODNOSU NA KOTU TERENA RADI SNIJEGA

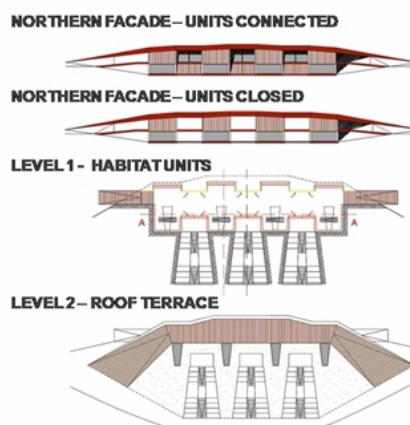
Slika 6. Glavni principi stvaranja arhitekture

Poboljšanjem mogućnosti iskorištavanja prostora, zahvatima u poboljšanju infrastrukturne opremljenosti i rastom potražnje u turizmu povećat će se ponuda u uslužnim djelatnostima.

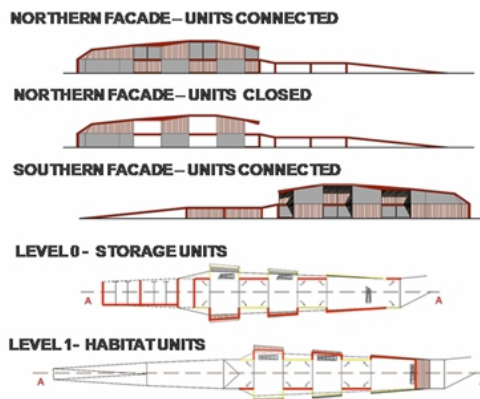
U drugoj fazi izgrađuju se nova, minijaturna „naselja“, inaugurira se program „arts & sciences“ s nekoliko uglavnom individualnih kuća i malim znanstvenim institutom. Želi se privući populacija umjetnika slobodnih profesija koji bi ovdje mogli kreativno organizirati svoj radni ambijent i izmijenjivati iskustva, te znanstvenika

(biologa, geologa, meteorologa, itd.) zainteresiranih za samo područje koji bi ovdje određeno vrijeme mogli živjeti i djelovati na projektima od strukovnog interesa (slika 6.).

Uz pažljivo odabran i vremenski određen sustav promocije područja, formiraju se izgledi za demografsko oživljavanje ovog prostora. U trećoj se fazi revitalizacije izgrađuju javni sadržaji i prostori, nova polivalentna škola/vrtić/vijećnica Goršeti, izložbeni prostori, trgovci, terase, promenade i sl., jer bi se tako omogućilo trajno naseljavanje stanovništva (slike 7. i 8.).

ŠKOLA, VRTIĆ//SCHOOL, KINDERGARDEN

ZNANSTVENI INSTITUT//SCIENCE INSTITUTE,

Slika 7. Javne građevine, škola, vrtić, znanstveni institut

4 Zaključak

Uključivanjem Hrvatske u Europsku uniju posebno se intenzivira značenje regionalnog razvitka koji je u srži europskog interesa. Oko regionalnog se povezivanja koncipira veliki broj akcija u gospodarskom, socijalnom i kulturnom razvoju, posebno graničnih prostora, kako bi se harmonizirao cjelokupni europski prostor. Ruralni su prostori u tom procesu najnerazvijenije hrvatske regi-

je i sustavno se istražuju u okviru pedagoških programa Arhitektonskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. Rad i istraživanje organizirani su po regijama, što i rezultira katalogiziranjem prostornih karakteristika Hrvatske te multidisciplinarnim obrađivanjem regionalnih slojeva prostora.

Slika 8. Most, žarišna točka javnog prostora, pozornica za ekofestivale hrane i pića

Svaka od regija ima svoje lokalne specifičnosti, arhitektonski vokabular, kulturološke karakteristike koje je nužno detektirati da bi se mogle vrednovati, a zatim iskoristiti kao podloga za suvremene razvojne i arhitektonsko-urbanističke intervencije. Pri toj valorizaciji valja izbjegavati konvencionalna tumačenja tradicionalnog i lokalnog vrednovanja razvoja, već treba inicirati vrijednosti ravnopravnoga, policentričkoga razvoja pojedine regije.

LITERATURA

- [1] Cupać, D.: *Za projekte sa Slovenijom preko 40 milijuna eura*, *Novi list (Pogled)*, (2008.) 6/240 (28.06.2008.):14
- [2] Feletar, D.; Feletar, P.: *Prirodna osnova kao čimbenik naselejenosti gornje hrvatske podravine*, *Podravina*, 2008. 7 (13):167-212, Koprivnica
- [3] Frampton, K.: *Moderna arhitektura, kritična povijest*, Zagreb, Globus nakladni zavod, 1992.
- [4] Koščak, M.: *Preobrazba podeželja ob slovensko-hrvaški meji, doktorska disertacija*, Univerza v Ljubljani Filozofska fakulteta Oddelek za geografiju, 1999.
- [5] Maderić, B.: *Preliminarna studija o biciklističkim stazama u zoni hrvatskog „zelenog pojasa“*. DZZP (internet materijal), Zagreb, (2008.)
- [6] Maleković, S.: *Oslonac na razvitak „odozdo“ i lokalne razvojne inicijative - moguća opcija za razvitak sela u Hrvatskoj*, U: M. Štambuk, I. Rogić, A. Mišetić, (ur.), *Prostor iza* (str. 307-332), Zagreb, Institut Pilar- Zagreb, (2002.)
- [7] Pezelj, M.; Škrtić, N.; Adamić, M.; Srkoč, M.; Auguštin, G.; Štepinac Fabijanić, T.; Koščak, M.; Lautar, K.; Surudžić, M.; Žurga, S.: *Po Kupi i Žumberku, turistička zona*. Delnice 2005.; 7-96, Grad Delnice
- [8] Rogić, I.: *Hrvatska i njezine regije*, Društvena istraživanja, (1992.) 1 (1): 25-35.
- [9] Štambuk, M.: *Selo u europskom iskustvu*, u: M. Štambuk, I. Rogić, A. Mišetić, (ur.), *Prostor iza* (str. 361-390), Zagreb, Institut Ivo Pilar, 2002.
- [10] Torres i Grau, P.: *The landscape as attractor*, u: *Hipercatalunya: Research territories*, (str. 8-13) Barcelona, Actar, 2003.
- [11] <http://www.mrrsvg.hr/default.aspx?id=151> (12.11.2008.)
- [12] <http://www.strategija.hr/Default.aspx?sec=140> (20.7.2008.)
- [13] <http://www.Interreg-slohucro.com> (19.09.2008.)